

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آموزش دمج شرعی

دفتر نمایندگی ولی فقیہ

ادارہ کل دایہ شریعہ استان تہران

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا

ای مردم! از آنچه در زمین است،

حلال و پاکیزه

بخورید!

سوره بقره آیه ۱۶۸

«سفرش نیکو ذبح کردن»

أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَيْكُمْ الْإِحْسَانَ فِي كُلِّ شَيْءٍ فَإِذَا قَتَلْتُمْ
فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَةَ وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ
شَفْرَتَهُ وَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ.

پیامبر گرامی اسلام (صلى الله عليه و آله) می فرمایند:
خداوند نیکی کردن نسبت به هر چیزی را بر
شما واجب کرد... بنابر این هرگاه خواستید
ذبح کنید آن را نیکو انجام دهید.

شرایط ذبح:

شرط اول -

اسلام (مسلمان)

سارباچ ايجيڪٽور

اواره گل ڊائيزيٽي نزلان رموني
ڊٽريمنٽي ڊلي فيري

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ذَبِيحَةٌ مَنْ دَانَ
بِكَلِمَةِ الْإِسْلَامِ وَ صَامَ وَ صَلَّى لَكُمْ
حَلَالٌ إِذَا ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ.

شرایط ذبح:

شرط اول - ذابح (سرپر)

- ذابح باید

مسلمان یا در حکم مسلمان

باشد. (مراجع)

- ذبح کننده بنابر احتیاط واجب باید مسلمان باشد. (مکارم)

مسلمان یا در حکم مسلمان باشد

ایمان (شیعه)

- ایمان (شیعه بودن) شرط نیست. - مراجع

ناصبی

- ذبیحه ناصبی حرام است. - مراجع

غلات

- ذبیحه غلات حرام است. - مراجع

علی الهی (اهل حق)

- اگر اعتقاد داشته باشند که حضرت علی علیه السلام خدا است کافر و نجس می باشد و گرنه چنانچه توحید و نبوت و هیچ یک از ضروریات دین اسلام را انکار نکنند حکم به کفر و نجاست آنها نمی شود.
(امام خامنه ای) و مراجع - (با اندکی تفاوت)

خوارج

- ذبیحه خوارج حرام است. - مراجع

ذابح

شرایط:

جنسیت

- در ذبح مرد بودن شرط نیست پس ذبح توسط زن صحیح است. - مراجع

(مکارم: ولی بهتر است تا دسترسی به مرد باشد زنان و کودکان را معاف دارند.)

بلوغ

- بالغ بودن ذبح کننده شرط نیست،

بلکه اگر بچه مسلمان اگر ممیز باشد، یعنی خوب و بد را بفهمد و آشنا به عمل ذبح و تذکیه حیوان باشد می تواند سر حیوان را ببرد. - مراجع

(مکارم: ولی بهتر است تا دسترسی به مرد باشد زنان و کودکان را معاف دارند.)

عقل

- در ذابح عقل شرط نیست. (سیستانی)

- ذبح دیوانه اشکال دارد. (مکارم)

- (در ذبح کننده) قدرت درک و تشخیص لازم است. (نوری)

اختیار

- در ذابح اختیار شرط نیست، لذا ذبیحه

کسی که او را مجبور کرده اند - هر چند به ناحق - حلال است. (مراجع)

طهارت. سالم بودن و...

- سالم بودن و پاک بودن و... در ذبح کننده شرط

نیست، لذا حیوانی که توسط فرد نابینا و جنب و حائض و ختنه نشده و ولد الزنا و فاسق و... ذبح شود حلال است. (مراجع)

نکته:

حکم شرعی ذبیحه غیر مسلمان!

آیا ذبیحه غیر مسلمان مانند؛ کافر و اهل کتاب (یهودی، مسیحی و...) حلال است؟

تعریف اهل کتاب:

✓ **اهل کتاب (کتابی):** فرد غیر مسلمانی که به یکی از ادیان الهی معتقد باشد و خود را تابع یکی از پیامبران صاحب کتاب بداند؛ مشهور فقهاء یهودیان و مسیحیان را جزو اهل کتاب می دانند ولی در کتابی بودن یا نبودن گروه هایی مثل مجوس (زرتشتیان)، صابئین (اختلاف شدید در مورد صابئین است که حداقل شش قول آمده: ستاره پرست، شاخه ای از نصاری و...) و سامریه اختلاف نظر است.

غیر مسلمان: کافر، اهل کتاب و ...

حکم طهارت اهل کتاب

- محکوم به طهارت ذاتی هستند (امام خامنه ای)
- پاک هستند. (سیستانی، نوری، وحید)
- بنابر احتیاط نجس هستند. (مکارم)
- نجس هستند (امام ره، بهجت،)

مجوس (زرتشت)

- اهل کتاب هستند. (رهبری، سیستانی)
- محکوم به احکام اهل کتاب است. (مکارم)
- در بعضی از احکام در حکم اهل کتاب هستند. (وحید)

ذبیحه اهل کتاب

- ذبیحه اهل کتاب حرام است. (رهبری، وحید، بهجت، صافی، نوری)
- ذبیحه اهل کتاب حلال نیست، هر چند پاک است. (مکارم)
- کافر کتابی اگر سر حیوان را ببرد هر چند «بسم الله» را هم بگوید، بنابر احتیاط واجب آن حیوان حلال نمی شود. (امام ره، سیستانی)
- اگر اهل کتاب حیوان حلال گوشت قابل ذبح را با نام خدا، رو به قبله ذبح کنند، حلال و پاک است. (جوادی آملی)

مرتد

- مرتد ملحق به طائفه ای است که به آن گرویده است. (سیستانی)

نکته:

نتیجه (در شرایط ذابح):

فرقی نمی کند که ذابح؛ مرد باشد یا زن، بالغ باشد یا ممیز، پاک باشد یا به غسل یا تیمم احتیاج داشته باشد.

لازم است:

جهت واگذاری ذبح به دیگری، باید اطمینان و یقین داشته باشیم که او مقید به رعایت تمام شرایط و احکام ذبح شرعی می باشد.

شرط دوم -

ایزار و وسیله ذبح

شرط دوم -

وسيله سربري

ابزار و وسيله ذبح بايد از چه جنسي باشد؟

دقت شود:

- ✓ آيا وسيله سربري فقط بايد چاقوي آهني باشد؟
- ✓ آيا مي توان از چاقوي استيل استفاده كرد؟
- ✓ آيا مخلوط با فلز ديگر اشكال ندارد؟

در غیر اضطرار (حالت اختیار)

**ابزار و وسیله
ذبح**

در حال اضطرار (اگر آهن پیدا نشود)

الف: در غیر حال اضطرار (حالت اختیار)

آیا ابزار ذبح در غیر حالت اضطرار حتماً باید از جنس آهن باشد؟

✓ ابزاری که ذبح با آن انجام می شود، باید از آهن باشد، و استیل (که فولاد مخلوط با ماده ضد زنگ است) در حکم آهن است. (امام خامنه ای)

✓ سر حیوان را در صورت امکان با چیزی ببرند که از آهن باشد، پس اگر به غیر آهن ذبح شود حیوان حلال نمی باشد اگر چه از معادن باشد مانند برنز و مس و طلا و نقره و غیر اینها. (امام ره، سیستانی، وحید، صافی)

✓ لازم نیست که ذبح حتماً به وسیله آهن انجام شود بلکه باید سر حیوان را با جسم تیزی که از آهن، یا فلز دیگر باشد ببرند. (مکارم، نوری)

✓ اگر آلت ذبح غیر آهن باشد ولی در حدّت و استحکام و تیزی و اطراد تا آخر ذبح مثل آهن باشد ملحق به آهن می باشد. (بهجت)

ب: در حال اضطرار (اگر آهن پیدا نشود؟)

در صورت نبودن آهن آیا ذبح با سایر اشیاء صحیح است؟

✓ چنانچه آهن پیدا نشود و طوری باشد که اگر سر حیوان را نبرند می میرد با چیز تیزی که چهار رگ آن را جدا کند مانند شیشه و سنگ تیز می شود سر آن را بُرید. (امام خامنه ای)

✓ اگر آهن نباشد و ترس مردن ذبیحه به تأخیر ذبح آن باشد یا اضطرار به آن پیدا کند، به هر چیزی که اعضای ذبح را جدا می کند، ذبح آن جایز است ولو اینکه نی یا قطعه گچ یا سنگ تیز یا شیشه یا غیر اینها باشد. (امام ره، مکارم، وحید، صافی)

✓ چنانچه آهن پیدا نشود با هر چیز تیزی که چهار مجرای حیوان را جدا کند مانند شیشه و سنگ و... نیز می شود هر چند ضرورتی (مثل ترس مردن ذبیحه یا به تأخیر انداختن ذبح آن و ...) مقتضی سربریدنش نباشد. (سیستانی)

حکم ذبح با آلات

استیل

- ذبح باید با آهن باشد. (امام)
- ذبح با چاقوی استیل اشکالی ندارد. (رهبری، مکارم، شبیری، نوری)
- چاقوی استیل بنابر احتیاط واجب کافی نیست. (سیستانی)

فولاد

- ذبح باید با آهن باشد. (امام)
- ذبح با چاقوی های فولادی اشکال ندارد. (سیستانی، مکارم، شبیری)

تیغ های الماسی

- ذبیحه با الماس حرام و در حکم میته است. (رهبری، سیستانی، صافی)
- اشکالی ندارد. (مکارم)
- چون ذبح با فلز انجام می گیرد کافی است. (نوری)

غیر فلز

- اشیای تیز دیگر مثل چاقوی های پلاستیکی و... اشکال دارد. (مکارم)
- کفایت نمی کند. (رهبری)

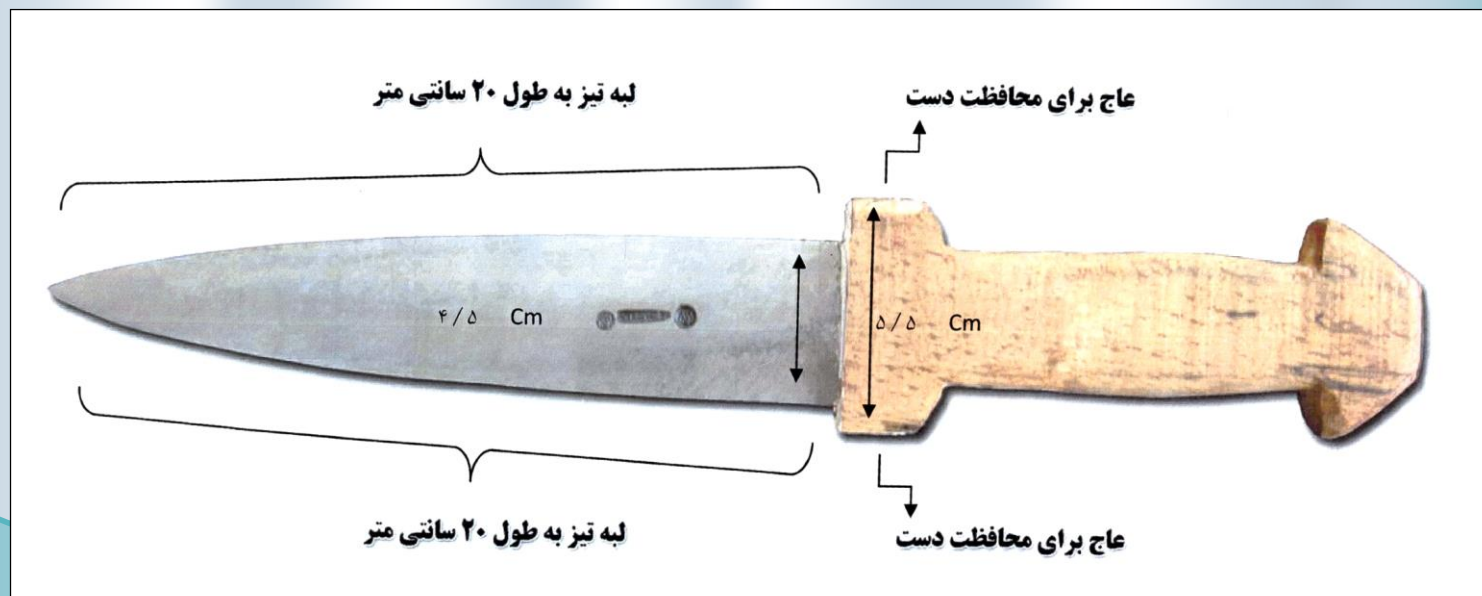
وسیله دندنه دار

- اگر از جنس آهن باشد مانع ندارد. (رهبری)
- در صورتی که صدق اره نکند و به آن چاقو بگویند اشکالی ندارد. (مکارم)

وسلیه نحر شتر:

در نحر شتر دقت شود:

- لازم نیست حتما از چاقوی معمولی استفاده کرد بلکه استفاده از هر وسیله آهنی که نوک تیز باشد کافی است.
- اما پیشنهاد می شود برای راحتی کار و خونگیری بهتر، از چاقوی دولبه استفاده نمود.

نکته:

شرایط نحر شتر:

- هر چیزی که در تذکيه به ذبح شرط است در نحر هم شرط می باشد؛ پس آنچه که در ذابح و وسیله ذبح شرط است در نحر کننده و وسیله نحر هم شرط می باشد.

(امام ره، مکارم، فاضل، بهجت، صافی، سیستانی، وحید، نوری)

نکته:

شک و تردید در مورد آهنی بودن ابزار ذبح:

- اگر در مورد آهنی بودن ابزار ذبح تردید دارد، تا زمانی که آهنی بودن آن **محرز** نشده، ذبح کردن با آن **کفایت نمی کند**.
(امام خامنه ای)

شرط سوم -

روپہ قبلہ بودن (استقبال قبلہ)

شرط سوم- استقبال (رو به قبله کردن ذبیحه)

- در تذکیه و حلال شدن ذبیحه شرط است که حیوان را رو به قبله کنند

یعنی: **باید در حال ذبح:**

گلو و سینه و شکم

حیوان رو به قبله باشد. (مراجع)

نحوه استقبال حیوان:

رو به قبله بودن حیوان در هنگام ذبح باید به چه نحو باشد؟

✓ باید محل ذبح حیوان (جایی که باید بریده شود) و قسمت های جلوی بدنش را رو به قبله نماید. (امام ره، وحید، صافی)

✓ اگر نشسته یا ایستاده باشد رو به قبله بودن آن همانند رو به قبله بودن انسان در نماز است و اگر حیوان بر طرف راست یا چپ خوابیده باشد باید محل بریدن و شکم حیوان رو به قبله باشد. (سیستانی)

✓ در موقع سر بریدن باید جلو بدن حیوان رو به قبله باشد، در مثل گوسفند و طیور معمولاً آنها را می خوابانند بطوری که سر و سینه و پاهای آن رو به قبله باشد و در صورتی که ایستاده ذبح یا نحر کنند باید سر و دستها رو به قبله باشد. (مکارم)

نحوه استقبال حیوان: (استقبال حیوان به پهلوی راست یا چپ)

سوال: آیا می توان حیوان را برای ذبح به پهلوی
راست یا چپ خواباند؟

✓ در صورت رعایت شرایط استقبال و سایر شرایط
به هر دو طرف صحیح است.

(امام ره، وحید، صافی، سیستانی، خوئی)

نحوه استقبال حیوان:

(ذبح حیوان در حالت ایستاده)

آیا ذبح حیوان به صورت ایستاده صحیح است؟

✓ [با رعایت شرایط ذبح شرعی از جمله رو به قبله بودن حیوان] اشکالی ندارد. (امام خامنه ای، سیستانی، وحید، تبریزی)

✓ نحر شتر جایز است ولی در مورد گاو و گوسفند احتیاط آن است که تا عذری در کار نباشد آن را بخوابانند به طوری که سینه و گردن آنها رو به قبله باشد. (مکارم)

✓ در فرض سوال ذبح گاو و گوسفند به صورت مذکور صحیح نیست ولی نحر شتر اشکال ندارد. (نوری)

نتیجه فتوای مراجع عظام:

کشتار گاو و گوسفند در حالت ایستاده ممنوع است.

**استقبال قبله
نسبت به حیوان**

دام سبک (گوسفند و بز و...)

دام سنگین (گاو و...)

شتر

مرغ و پرندگان

سایر موارد (شتر مرغ و...)

الف – دام سبک (گوسفند و بز و...)

*** دقت شود:**

**در هنگام ذبح گوسفند و بز
و... باید مقادیم بدن**

(شکم، گلو و دست و پاهای حیوان)

کاملاً رو به قبله باشد.

*** دقت شود:** که علاوه بر مقادیم (شکم، سینه و دست و پاها **باید گردن (محل ذبح) سرگوسفند** نیز باید روبه قبله باشد.

* دقت شود که هنگام ذبح، فاصله (زاویه) بین زیر چانه و گردن گوسفند نباید طوری زیاد شود که سر گوسفند از قبله برگردد.

* هنگامی که چند گوسفند پشت سرهم ذبح می‌شوند به گونه ای که پهلوی گوسفند دوم (بعدی) روی گرده (پشت) گوسفند اول (قبلی) قرار می‌گیرد، باید دقت شود که دست و پا و شکم گوسفند بعدی (دوم) از قبله به سمت بالا (سقف) متمایل نشود.

ب - دام سنگین (گاو) گاو قبل از ذبح:

✓ **یا شوک می‌بیند:** مانند شوک ضربه ای یا برقی (به وسیله جریان برق بی حس می‌شود) و... که ذبح آن به دو صورت است:

(الف) از پا به جرثقیل آویزان می‌شود. **(حالت آویز)**

(ب) روی زمین خوابانده می‌شود (پهلوی چپ یا راست روی زمین قرار می‌گیرد). **(حالت خوابیده)**

✓ **و یا شوک نمی‌بیند:**

(ج) روی زمین خوابانده می‌شود. **(حالت خوابیده)**

حکم استقبال قبله گاو در هنگام ذبح:

در هر سه حالت الف و ب و ج:

**هنگام بریدن گلو باید شکم،
سینه، گردن، سر و صورت
حیوان، همه با هم رو به قبله
باشند.**

(مخصوصا در گاو آویزان دقت شود)

«حالت آوین» رو به قبله گاو در هنگام ذبح:

رو به قبله گاو در هنگام ذبح: «حالت خوابیده»

(در صورت عدم توانایی رو به قبله کردن گاو)

سوال:

خوابانیدن بعضی از گاو و گوساله هایی که ذبح آنها در کشتارگاهها انجام می شود به علت بزرگی جثّه و سنگینی وزن به طرف قبله ممکن نیست، در این صورت اگر به صورت ایستاده رو به قبله ذبح شود کافی است؟

✓ اشکالی ندارد. (مکارم)

✓ در موقع سر بریدن، گلو و دست و پا و شکم حیوان رو به قبله باشد.
(نوری)

✓ باید مقادیم بدن حیوان و محل ذبح آن رو به قبله باشند. (بهجت، صافی، تبریزی، خوئی)

انواع شوک های مورد استفاده در تذکيه گاو

تله گاوی گردان بدون شوک

شوک برقی

شوک ضربه ای

شوک مته ای

سایر موارد (طیانچه و...)

شوگ قبل از ذبح گاو: «شوگ ضربه ای»

شوڪ قبل از ذبح گاو: «شوڪ برقی»

ذبح گاو به غیر شوک : «دستگاه تله گاوی گردان»

(شوک وارد کردن و ضربه زدن به حیوان قبل از ذبح)

سوال: آیا می توان گاو را قبل از ذبح کردن به وسیله چوب یا سنگ یا چکش با زدن به سرش بی حس کرد و سپس آن را ذبح کرد؟

✓ حیوان اگر در موقع ذبح کردن جان داشته باشد، گرچه با ذبح کردن حلال می شود،

ولی زدن حیوان برای بی حس کردن آن جایز نیست. (امام ره، فاضل)

(شوک وارد کردن و ضربه زدن به حیوان قبل از ذبح)

سوال: اگر حیوانات را قبل از ذبح شوک برقی دهند به طوری که قبل یا بعد از ذبح هیچ حرکتی نکند یا حرکت کمی بکند، با فرض این که در هر صورت خونی از آنها نیاید یا بیاید، آیا اینها حلالند یا حرام و میته و خرید و فروش و بهای آنها چه حکمی دارد؟

- ✓ در صورتی که حیوان بعد از شوک، زنده باشد و ذبح شرعی بشود حلال است و خوردن و خرید و فروش آن جایز است ولی از خونهای داخل آن پرهیز کنید. (مکارم)
- ✓ در صورتی که موجب از بین رفتن حیات طبیعی نشود جایز است و خون باقی مانده، حکم خون ذبیحه را دارد. (نوری)
- ✓ اگر حیوان را قبل از ذبح شوک دهند (تا کمی بی حس شود و بعد سر او را به واسطه دست یا دستگاه ببرند) اشکال ندارد. (بهجت)

ج - شتر

شتر به صورت ایستاده یا نشسته
نحر می‌شود. شتر هنگام نحر باید به
گونه ای باشد که
سر، گردن و محل نحر او رو به قبله
بوده و بدن او نیز عمود بر قبله
باشد.

نحوه استقبال قبله شتر در هنگام نحر:

نحر شتر - ایستاده، و به زانو نشسته -
در حالی که رو به قبله باشد، جایز است
بلکه اگر روی یک طرفش افتاده باشد
در صورتی که جای نحر و مقادیم (جلو)
بدنش رو به قبله باشد، نحر جایز است
اگر چه افضل آن است که ایستاده باشد.

(امام ره، سیستانی، مکارم، فاضل، بهجت، صافی، وحید، نوری، شبیری)

دقت شود:

وقتی شتر روبه قبله است (ایستاده یا نشسته) نباید سر و گردنش به سمت راست یا چپ متمایل شود.

انواع نحر شتر:

ایستاده

نشسته

(شوگ وارد کردن به مرغ قبل از ذبح)

سوال: در روش های جدید برای ذبح مرغ ابتدا بوسیله برق یک شوگ به مرغ می دهند تا مرغ بیحال شود و برای ذبح تقلا نکند بعضی از مرغ ها بوسیله این شوگ می میرند آیا با علم به این موضوع خوردن مرغ شرعاً اشکال دارد یا خیر؟

✓ اگر بقیه شرایط ذبح شرعی رعایت می شود، تا یقین پیدا نکرده اید که حیوان در اثر شوگ مرده است، استفاده از آن مانعی ندارد. (امام خامنه ای)

استقبال قبله در مرغ:

(کشتار مرغ و... توسط دستگاه)

سوال: آیا مرغ می تواند توسط ماشین ذبح شود و
آیا گوشتش حلال می شود؟ حیوانات دیگر چطور؟

✓ در ذبح مرغ و هر حیوان دیگر علاوه بر وجوب رو
به قبله بودن و ذکر «بسم الله» و آهن بودن آلت
ذبح و مسلمان بودن ذابح **باید عمل ذبح به نحوی**
باشد که مستند به ذابح گردد مثل آنکه چند مرغ را
بخواباند و تیغه ماشین را بکشد تا گردن آنها را
ببرد.
(امام خامنه ای)

(ذبح شتر مرغ به صورت ایستاده)

سوال: آیا ذبح شتر مرغ به صورت ایستاده و یا زانو زده به طرف قبله صحیح است یا خیر؟

✓ شتر مرغ حکم سایر پرندگان را دارد.

(امام خامنه ای)

✓ جایز نیست. (مکارم)

✓ اشکال ندارد والله العالم. (صافی)

(استقبال و رو به قبله بودن ذبح کننده در وقت ذبح حیوان)

سوال: روبه قبله بودن ذبح کننده در هنگام ذبح چه حکمی دارد؟

✓ رو به قبله بودن ذابح شرط نیست؛ ولی **احتیاط مستحب** (مکارم، شبیری، بهجت: **مستحب**) آن است که کسی که حیوان را سر می برد رو به قبله باشد.

(حضرت امام، سیستانی، مکارم، وحید، بهجت، فاضل، صافی، تبریزی، خوئی، گلپایگانی، نوری، شبیری)

✓ **احتیاط واجب** این است اگر کسی سر می برد او نیز رو به قبله باشد. (سبحانی)

نتیجه: حکم رو به قبله نبودن:

صورت اول: اگر باتوجه و از روی عمد یا سهل انگاری حیوان را به صورت صحیح رو به قبله نکنند.

↪ **حیوان میته و حرام می شود.**

صورت دوم: اگر به خاطر ندانستن مسأله، حیوان را به صورت صحیح روبه قبله نکنند.

↪ **اشکالی ندارد.**

صورت سوم: اگر به خاطر فراموشی ومانند آن حیوان را به صورت صحیح روبه قبله نکنند.

↪ **اشکالی ندارد.**

نکته:

**حرکت و تغییر
جهت از قبله بعد
از ذبح یا نحر
اشکالی ندارد.**

مجلس شورای اسلامی ایران

اداره کل دامپزشکی وزارت بهداشت
و درمانی و امور دام

شرط چہارم -

تسمیہ
(بسم اللہ گفتن)

فَكُلُّوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ
بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ

الأنعام : ١١٨

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكَّرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ
وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ

الأنعام : ١٢١

شرط چهارم - تسمیه (بسم الله گفتن)

ذبح کننده و یا نحر کننده باید هنگام سر بردن یا پیش از آن در زمان متصل به آن:

باید به نیت سر بردن

نام خدا (بسم الله) را بگویند.

(مراجع)

(شرط بودن تسمیه (بردن نام خدا) و زمان آن)

سوال:

آیا بردن نام خدا در ذبح حیوانات شرط است، این عمل در چه زمانی لازم می‌شود؟

- ✓ ذبح کننده و یا نحر کننده باید هنگام سربردن یا پیش از آن در زمان متصل به آن و یا مختصری قبل از آن - که متصل به ذبح است - به نیت سربردن، نام خدا را ببرد. (حضرت امام ره، صافی)
- ✓ ... (ادامه مساله بالا) و گفتن تسمیه در زمان انجام مقدمات ذبح مثل وقت بستن حیوان کافی نیست. (سیستانی، وحید، تبریزی، خوئی)
- ✓ [تسمیه] هنگام قطع رگهای حیوان لازم است و مقارنت عرفیه کافی است. (مکارم، بهجت)
- ✓ وقتی می‌خواهد سر حیوان را ببرد، یا کارد به گلویش بگذارد، به نیت سر بردن نام خدا را ببرد. (شبیری، فاضل، اراکی، نوری)

(تاخیر در گفتن نام خدا در هنگام ذبح)

سوال:

اگر چند ثانیه پیش از شروع به گفتن نام خدا، قطع رگها را آغاز کرده باشند، آیا ذبیحه حلال است؟

- ✓ اگر از روی فراموشی باشد، ذبیحه حرام نیست. (امام خامنه ای)
- ✓ اشکال ندارد، مقارنه عرفیه کافی است. (مکارم)
- ✓ اشکال دارد. (نوری)
- ✓ اگر عمدی چنین کند ذبیحه حلال نیست. (وحید)
- ✓ خیر، حلال نیست مگر اینکه این تاخیر از روی فراموشی باشد. (شبیری)

(مراد از تسمیه «مقدار ذکر بسم الله» در ذبح)

سوال:

مراد از تسمیه در ذبح حیوانات چیست؟

✓ در ذکر نام خدا کیفیت مخصوصی و اینکه در ضمن «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» باشد معتبر نمی‌باشد؛ بلکه معیار صدق یاد نام خدا (تبریزی، خوئی: همراه با تعظیم) بر آن است پس کفایت می‌کند اینکه بگوید «بسم الله» یا «الله اکبر» یا «الحمد لله» یا «لا اله الا الله» و مانند اینها. (حضرت امام،

سیستانی، وحید، صافی، تبریزی، خوئی، گلپایگانی)

✓ همین قدر که بگوید «بسم الله» یا «سُبْحَانَ اللَّهِ» یا بگوید «لا اله الا الله» کافی است و به زبان فارسی یا هر زبان دیگر نیز جایز است. (مکارم، شبیری)

✓ همین قدر که بگوید بِسْمِ اللَّهِ يَا الْحَمْدُ لِلَّهِ يَا اللَّهُ أَكْبَرُ کافی است. (نوری)

✓ همین قدر که بگوید بسم الله کافی است. (فاضل، بهجت، اراکی)

گفتن «الله» به تنهایی

سوال:

آیا گفتن «الله» به تنهایی به عنوان تسمیه در ذبح حیوان کفایت می کند؟

✓ بنابر احتیاط واجب اکتفا به لفظ «الله» بدون آنکه چیزی را با آن مقرون نماید که کلام تامی شود که بر صفت کمال یا ثنا یا تمجید

او دلالت نماید، **صحیح نیست**. (حضرت امام ره، صافی)

✓ گفتن «الله» به تنهایی **به احتیاط کفایت نمی کند**. (شیری، خوئی)

✓ گفتن «الله» به تنهایی **کفایت می کند**. (سیستانی، مکارم، وحید، تبریزی)

✓ گفتن «الله» به تنهایی با تقدیر حرف نداء [با تقدیر گرفتن

نداء «یا»] یا خبر مثل «المحمود»، صحیح است ولی احتیاط

مستحب اکتفاء نکردن به آن است. (بهبخت)

✓ باید بگوید بسم الله یا الحمد لله یا الله اکبر و أمثال این تعابیر.

(نوری)

(بردن نام خدا به زبان غیر عربی)

سوال:

آیا تسمیه در ذبح حتما باید به زبان عربی باشد؟

- ✓ به احتیاط مستحب به عربی بگویید. (حضرت امام، بهجت)
- ✓ بردن نام خدا در ذبح به زبان فارسی یا هر زبان دیگری جایز است. (سیستانی، مکارم، شبیری، نوری)
- ✓ [در جواز] تعدی به لفظی که در لغت دیگر، در معنی هم ردیف لفظ جلاله است مانند لفظ «یزدان» در لغت فارسی و غیر آن در غیر آن لغت اشکال است. (صافی، گلپایگانی)

(تسمیه حرام)

سوال: اگر جنب یا زن حائض بسم الله را به قصد خواندن یکی از سوره‌های سجده بگویند، برای ذبح کافی است؟ به عبارت دیگر، آیا در ذبح تسمیه حرام کافی است؟ هرچند به نیت ذبح باشد؟

✓ **تسمیه حرام کافی نیست؛** ولی به فتوای ما برای جنب و زن حائض تنها آیه سجده حرام است و بقیه سوره حرام نیست؛ هرچند احتیاط مستحب در ترک آن است. (مکارم)

✓ **تسمیه به قصد عزیمت [گفتن «بسم الله» به قصد سوره‌هایی که سجده واجب دارند]، از جنب و حائض، ضرر به تذکیر ندارد اگر چه معصیت است.** (بهجت، نوری)

(دانستن معنای تسمیه)

سوال:

آیا دانستن معنای تسمیه برای کسی که در ذبح آن را
به زبان می آورد لازم است؟

- ✓ همین اندازه که اجمالاً بداند نام خدا را
می برد کافی است. (امام خامنه ای، مکارم، شبیری)
- ✓ باید به معنای آن توجه داشته باشد. (نوری)

(بر زبان جاری شدن نام خدا برای ذبح)

سوال:

آیا نام خدا در ذبح باید بر زبان جاری شود، یا آن که بسم الله در قلب و دل هم کافی است؟

نکته: از اینکه در مسئله قبل همه می گویند «نام خدا را بگویند» می شود برداشت کرد که همه مراجع گفتن به زبان را لازم می دانند لیکن تصریح برخی از فقها هم بیان می شود:

✓ نام خدا برای ذبح حیوان **باید بر زبان جاری شود.**

(امام خامنه ای، سیستانی، شبیری، مکارم، نوری)

نکته:

نوشتن «بسم الله» بر دیوار کشتارگاه و امثال آن در ذبح کفایت نمی کند.

(مباشرت ذبح کننده در بردن نام خدا)

سوال:

آیا خود ذبح کننده باید نام خدا را ببرد و یا تسمیه کسی دیگر هم کافی است؟

✓ **باید خود ذبح کننده نام خدا را ببرد و**
بردن نام خدا توسط فرد دیگری کفایت نمی کند.
(سیستانی، مکارم، بهجت)

(یک تسمیه در ذبح چندین حیوان)

سوال: آیا برای ذبح تعدادی از حیوانات یک بار تسمیه کافی است یا باید برای ذبح هر یک از آنها یک بسمله گفته شود؟

- ✓ **برای هر مرغ [حیوان] جداگانه باید «بسم الله» بگوید،** مگر آنکه چند مرغ را یکجا بخواباند برای ذبح کردن، که یک بسم الله برای آن چند مرغ کافی است به شرط صدق واقع شدن نام خدا بر آن. (حضرت امام)
- ✓ برای آن دسته از مرغ‌ها که بعد از گفتن «بسم الله»، توسط دستگاه با هم ذبح می‌شوند گفتن یک «بسم الله» کفایت می‌کند و برای دسته بعدی که فرصت گفتن «بسم الله» می‌باشد باید «بسم الله» تکرار شود. (امام خامنه ای)
- ✓ **برای هر یک باید بسم الله گفته شود** و اگر چند عدد آنها را همزمان ذبح کند یک بار «بسم الله» کافی است. (سیستانی)
- ✓ اگر ماشین [ذبح طیور] مرتباً کار می‌کند احتیاط آن است که مرتباً نام خدا را تکرار کنند، هر چند همراه یک بسم الله چندین حیوان ذبح شود. (مکارم)

ادامه فتوای مراجع در اسلاید بعدی

(یک تسمیه در ذبح چندین حیوان)

سوال: آیا برای ذبح تعدادی از حیوانات یک بار تسمیه کافی است یا باید برای ذبح هر یک از آنها یک بسمله گفته شود؟

- ✓ در صورتی که تدریجا سر بریده شود، لازم است برای هر یک بسم الله گفته شود و اگر دفعتا انجام گیرد، یک مرتبه کافی است. (فاضل)
- ✓ اگر در طول هم ذبح میشوند (یعنی پشت سر هم) برای هر یک، **یک تسمیه ی جداگانه لازم است** و اگر در عرض هم در آن واحد با رعایت سایر شرائط، ذبح شود یک تسمیه کافی است. (وحید)
- ✓ اگر دستگاه همه را در یک لحظه با رعایت شرایط سر ببرد، همان یک بسم الله کافی است. (بهجت)
- ✓ در صورتی که این تعداد از مرغها را با هم ذبح می کنند یعنی در عرض هم ذبح می کنند، یک دفعه بسم الله گفتن برای همه آنها کافی است ولی اگر در طول هم ذبح می شوند یعنی پس از اینکه ذبح اولی تمام شد ذبح دومی شروع می شود و همچنین، در این صورت بسم الله که برای قبلی گفته می شود برای بعدی کافی نیست. (نوری)
- ✓ اگر ذبح بطور تدریجی انجام می گیرد برای هر مرغی بسم الله گفته شود و اگر دفعتا چند مرغ با هم ذبح می شود برای هر دفعه بسم الله بگوید. (صافی)
- ✓ به میزانی که موالات عرفی بین ذبح و تسمیه رعایت می شود یک تسمیه کفایت می کند. (شیری)
- ✓ اگر هر دسته را طوری پهلوی هم قرار دهد که بتواند یک مرتبه کارد به حلقوم آنها بکشد و با قصد برای هر دسته یک بسم الله بگوید تا مقداری که بنظر عرف تسمیه با ذبح صادق باشد اشکالی ندارد. (گلپایگانی)

(تسمیه با ضبط صوت)

سوال:

آیا تسمیه توسط وسایل الکتریکی و... مانند ضبط صوت
کفایت می کند؟

- ✓ کفایت نمی کند. (امام خامنه ای، سیستانی، وحید)
- ✓ احتیاط واجب آن است که ذابح بگوید. (مکارم)
- ✓ با رعایت اقتران اشکال ندارد. (نوری)

نکته:

در ذبح با دستگاه باید همان شخصی که دستگاه را روشن
می کند نام خدا را ببرد و حضور در محل ذبح لازم نمی
باشد. (مکارم)

(ذکر صلوات بجای تسمیه)

سوال:

آیا در ذبح حیوان ذکر صلوات به عنوان تسمیه کفایت می‌کند؟

✓ به احتیاط واجب کفایت نمی‌کند. (امام خامنه ای)

✓ کفایت نمی‌کند. (شبیری، مکارم)

✓ کافی است. (وحید)

✓ کافی است ولی بهتر است به آن اکتفا نشود.
(سیستانی)

(بردن اسماء و صفات مختلف خدا – غیر از نام الله)

سوال:

آیا تسمیه بیان اسماء و صفات مختلف خداوند (غیر از الله)
کفایت می کند؟

✓ اکتفای به سایر اسمای حسنی خداوند غیر از الله
جایز است. (حضرت امام، سیستانی، نوری، بهجت، شبیری)

✓ اکتفای به سایر اسمای حسنی خداوند غیر از الله
به احتیاط واجب جایز نیست. (صافی، گلپایگانی)

(قصد ذبح در هنگام بردن نام خدا)

سوال:

آیا قصد ذبح در هنگام بردن نام خدا لازم است؟

✓ در ذبح شرط است که ذکر نام خدا را به قصد این که بر ذبیحه باشد بیان کند لذا اگر بدون قصد سربریدن نام خدا را ببرد، حیوان حلال نمی شود.

(حضرت امام ره، سیستانی، مکارم، وحید، شبیری، نوری، فاضل، بهجت، صافی، تبریزی، خوئی، اراکی)

(قصد ذبح حیوانی و ذبح حیوانی دیگر)

سوال:

اگر تسمیه را به قصد ذبح حیوانی به زبان آورد و سپس حیوان دیگری را ذبح کند صحیح است یا خیر؟

✓ اشکال دارد. (به احتیاط واجب حیوان حرام می شود).
(مکارم)

✓ تسمیه باید به قصد آن حیوانی که می خواهد آنرا ذبح کند باشد. (نوری)

✓ این کار کافی نیست. (شیری)

(تسمیه در ذبح انسان لال)

سوال: آیا ذبح حیوان توسط انسان لال (که قادر به تسمیه نیست) صحیح

است، در صورت صحت، ادای تسمیه به چه صورت باید انجام پذیرد؟

- ✓ [انسان لال تسمیه را] به هر نحو می تواند بگوید **کفایت می کند**. (امام خامنه ای)
- ✓ ذبح حیوان توسط **انسان لال جایز است** و تسمیه فرد لال به این نحو است که زبان و لب های خود را همانند کسی که تسمیه را تلفظ می کند حرکت دهد و با انگشت هم به آن [به سمت خدا «آسمان»] اشاره کند (سیستانی: این نحو تسمیه در مورد کسی است که از ابتدا لال بوده است ولی کسی که به جهت عارضی ای لال شده در حالی که به لفظ آن ملتفت است باید هر مقدار از تسمیه را که می تواند به زبان بیاورد و در صورت ناتوانی در حالی که تسمیه را به قلبش خطور می دهد زبان و لب هایش را حرکت دهد و با انگشتش به آن [به سمت خدا «آسمان»] اشاره کند و این کار به نحوی باشد که شبیه به حالت تمکن از بیان تسمیه باشد، و در صورت ناتوانی از این کار به هر نحو که این کار را انجام دهد کفایت می کند). (سیستانی، وحید، تبریزی، خوئی)
- ✓ تسمیه گفتن اشخاص لال که قدرت بر ادای درست سخن ندارند، **در صورتی که دسترسی به افراد سالم نباشد، کافی است**. (مکارم)

ادامه فتوای مراجع در اسلاید بعدی

(تسمیه در ذبح انسان لال)

سوال: آیا ذبح حیوان توسط انسان لال (که قادر به تسمیه نیست) صحیح است، در صورت صحت، ادای تسمیه به چه صورت باید انجام پذیرد؟

- ✓ اشاره مفهمه در اخرس کافی است اگر چه به تحریک زبان با توجه به مقصود که تسمیه بر ذبیحه است [باشد]. (بهجت)
- ✓ از چنین شخصی باندازه قدرت خود کافی است. (نوری)
- ✓ لال اگر به خداوند متعال توجه دارد و هنگام ذبح تسمیه را با اشاره اداء بنماید، کافی است. (صافی)
- ✓ اگر در حال ذبح تسمیه را بگوید اگر چه به اشاره و حرکت دادن زبان باشد ذبح او حلال است و احوط و اولی آنست که متصدی ذبح لال نباشد. (گلپایگانی)
- ✓ ذبح انسان لال که قادر به ادای تسمیه نیست صحیح نمی باشد. (شیری)

حکم نگفتن «بسم الله»:

صورت اول: اگر با توجه و از روی عمد یا سهل انگاری نگوید.

⇐ حیوان حرام و میته می‌شود.

صورت دوم: اگر به خاطر ندانستن و جهل به مسأله «بسم الله» را نگویید.

⇐ حیوان حرام و میته می‌شود.

صورت سوم: اگر به خاطر فراموشی یا مانند آن نگویید .
⇐ اشکال ندارد.

نتیجه شرط چهارم - گفتن «بسم الله»:

✓ خود ذابح به نیت سر بریدن و در هنگام بریدن گلو «بسم الله» بگوید.
✓ گفتن «بسم الله الرحمن الرحيم» به صورت کامل لازم نیست بلکه گفتن یک «بسم الله» برای هر حیوان کفایت می کند. اما گفتن «الله» به تنهایی کفایت نمی کند.

✓ «بسم الله» باید به زبان آورده شود یعنی به گونه ای گفته شود که لبها تکان خورده و کلمه به صورت بلند یا آهسته تلفظ شود (مانند خواندن حمد و سوره در نماز).

✓ گفتن «بسم الله» باید به صورت صحیح باشد بنابراین باید هنگام گفتن «بسم الله»، از وجود سیگار بین دو لب، پر بودن دهان، خونی شدن صورت و لبها و... جلوگیری نمود تا بتوان «بسم الله» را درست تلفظ کرد.

□ اگر فاصله بین گفتن «بسم الله» و بریدن گلو زیاد باشد، کفایت نمی کند و باید هنگام ذبح مجدداً «بسم الله» گفت.

شرط پنجم -

قطع رگها چهار رگ در غیر شتر (فری اوداج اربعه)

تعریف اوداج اربعه:

• اوداج اربعه یعنی:

اوداج جمع ودج، و به معنی شاهرگ‌های چهارگانه حیوانات می‌باشد که عبارتند از:

- مری (مجرای طعام).

- حلقوم (مجرای نفس که روی مری قرار دارد).

- دو شاهرگ دو طرف حلقوم.

و از آن در باب صید و ذباحت سخن رفته است (همانطور که گفته شد از این چهار مورد دو مورد رگ هستند و دو مورد دیگر حلقوم و مری می‌باشند ولی با این وجود به رگ‌های چهارگانه مشهور شده اند).

(نحوه صحیح سربریدن حیوان)

نحوه ذبح شرعی حیوانات به چه صورت می باشد؟

قول مشهور مراجع:

✓ دستور سربریدن حیوان آن است که **چهار مجرای آن را از پایین برآمدگی زیر گلو بطور کامل ببرند** [طوری که برجستگی گلوئی حیوان بعد از ذبح در طرف سر حیوان باشد] و اگر آنها را بشکافند کافی نیست و آن چهار مجری عبارتند از: ۱- مجرای نفس (حلقوم). ۲- مجرای خوردن (مری). ۳ و ۴ - دو رگ بزرگی که در دو طرف مری و حلقوم می باشد.

(امام ره، سیستانی، وحید، شبیری، نوری، فاضل، بهجت، صافی، تبریزی، خوئی، سبحانی، اراکی، گلپایگانی)

(نحوه صحیح سر بریدن حیوان)

نحوه ذبح شرعی حیوانات به چه صورت می باشد؟

اقوال اختلافی:

✓ برای سر بریدن حیوان **قطع سه رگ**، (حلقوم و دو رگ بزرگ گردن)، کافی است؛ ولی احتیاط مستحب آن است که چهار رگ بزرگ یعنی دو رگ بزرگ گردن به اضافه حلقوم و مری از پایین برآمدگی گلو بریده شود. (مکارم)

✓ برای سر بریدن حیوان چهار رگ از پایین برآمدگی زیر گلو به طور کامل ببرند، گرچه **بریدن دو رگ بزرگ کفایت می کند**. (مظاهری)

✓ (فقه اهل سنت): در ذبح حیوان قطع اکثر رگها شرط است، لذا **اگر سه رگ از چهار رگ قطع گردد**، گوشت آن حلال است. (امام جمعه اهل

سنت تربت جام جناب حاج شرف الدین جامی الاحمدی (حاجی قاضی) دارالافتاء حوزه علمیه احمدیه تربت جام)

ذبح حیوان از جلو گردن

ذبح حیوان از پشت سر – قفا –

**فرو کردن چاقو در گلو و بریدن
رگها از پشت**

شکافتن رگها بجای بریدن آنها

**صورت‌های
مختلف ذبح**

(ذبح حیوان از جلو گردن)

سوال: آیا باید ذبح حیوان از جلو سر باشد؟

✓ ذبح حیوان **باید از جلو باشد.** (حضرت امام ره، امام

خامنه ای، صافی، گلپایگانی)

✓ **احتیاط مستحب** این است که ذبح حیوان از محل
ذبح (جلو گردن و زیر برآمدگی گلو) انجام شود.
(سیستانی)

✓ **احتیاط واجب** این است که چاقو بر محل ذبح
گذاشته شود و سپس رگها قطع شوند. (خویی، تبریزی)

(ذبح حیوان از پشت سر – قفا–)

سوال: ذبح حیوان از پشت سر (قفا) چه حکمی دارد؟

✓ ذبح حیوان باید از جلو باشد؛ پس اگر از پشت سر ذبح شود، **حرام است**. (حضرت امام، امام خامنه ای، صافی، گلپایگانی)

✓ قطع کردن رگهای چهارگانه **از پشت سر جایز نیست**. (مکارم: و خوردن گوشت آن اشکال دارد). (مکارم، نوری، خوئی) (فاضل: **بنابر احتیاط واجب**)

✓ **به احتیاط واجب** ذبح از پشت سر **کفایت نمی کند**. (وحید)

✓ قطع کردن رگهای چهارگانه **از پشت سر جایز نیست** البته این حکم در غیر مرغ و پرندگان است. (تبریزی)

✓ **احتیاط مستحب** این است که ذبح حیوان از محل ذبح (جلو گردن و زیر برآمدگی گلو) انجام شود اگر چه که ذبح از پشت سر هم حلال است. (سیستانی)

✓ ذبح از پشت سر **مانعی ندارد**. (شیری)

(فرو کردن چاقو در گلو و بریدن رگها از پشت)

سوال: اگر در ذبح چاقو را در زیر رگها داخل نماید و به طرف بیرون آنها را قطع نمایند چه حکمی دارد؟

✓ اگر چاقو را زیر رگها داخل نماید و به طرف بالا آنها را قطع نماید ذبیحه حرام نمی شود، ولی **کار مکروهی بجا آورده است** و احتیاط مستحب آن است که این طرز را ترک نماید. (حضرت امام، مکارم، نوری)

✓ **احتیاط مستحب این است** که چاقو بر محل ذبح گذاشته شود و از آنجا ذبح صورت پذیرد اگر چه که ذبح حیوان به این نحو که (چاقو در زیر رگ های آن داخل شود و سپس به سمت بالا بریده شوند) نیز صحیح می باشد. (سیستانی)

✓ به **احتیاط واجب جایز نیست** که کارد را زیر رگها فرو نمود و به طرف جلو آنها را قطع کرد. (وحید)

✓ احتیاط واجب این است که چاقو بر محل ذبح گذاشته شود و سپس رگها قطع شوند لذا **کفایت نمی کند** که چاقو زیر رگها فرو شود و سپس رگها به جلو بریده شوند. (خویی، تبریزی)

✓ **این کار حرام است** ولی موجب حرمت حیوان نمی شود. (صافی، گلپایگانی)

✓ ذبح به صورت مذکور مانعی ندارد. (شبیری)

(شکافتن رگها بجای بریدن آنها)

سوال: آیا در ذبح شرعی حیوان شکافتن رگ های آن کفایت می کند؟

✓ شکافتن آنها بدون آنکه قطع و جدا شوند، **کفایت**

نمی کند. (امام ره، امام خامنه ای، وحید، شبیری، نوری، فاضل، بهجت، صافی،

تبریزی، خوئی، گلپایگانی، اراکی)

✓ شکافتن آنها **به احتیاط واجب کفایت نمی کند.**

(سیستانی)

✓ برای سر بریدن حیوان اگر حلقوم و دو رگ بزرگ

گردن را **بطور کامل ببرند** کافی است. (مکارم)

(ذبح حیوان از بالای برجستگی حلقوم – جوزه)

سوال: آیا لازم است که ذبح حیوان حتماً از پایین برجستگی گلوی آن باشد و در صورتی که ذبح از زیر برجستگی صورت نپذیرد آیا حلیت حاصل می‌شود؟

✓ ادعا می‌شود که حلقوم یا اعضای چهارگانه به آن گره [برجستگی گلوی حیوان] که جوزه نام دارد اتصال دارد به طوری که اگر تمام آن گره طرف سر نرود و ذبح در زیر آن قرار نگیرد تمام رگها بریده نمی‌شوند. و این امری است که اهل خبره آن را می‌دانند. پس اگر چنین باشد یا علم به بریدن تمام آنها بدون آن حاصل نشود، لازم است که مراعات شود، کما اینکه لازم است که چیزی از تمامی رگهای چهارگانه طرف سر قرارگیرد تا معلوم شود که آنها از آنچه بعد از سر قرار دارد بریده و جدا شده‌اند. (امام ره، امام خامنه‌ای، صافی، گلپایگانی)

ادامه نظرات مراجع دیگر در اسلاید بعدی

(ذبح حیوان از بالای برجستگی حلقوم – جوزه)

سوال: آیا لازم است که ذبح حیوان حتماً از پایین برجستگی گلوی آن باشد و در صورتی که ذبح از زیر برجستگی صورت نپذیرد آیا حلیت حاصل می‌شود؟

✓ ظاهر این است که بریدن این چهار چیز واقع نمی‌شود مگر اینکه از زیر مهره‌ای که حلقوم و مری از آنها جدا می‌شوند، ببرند و برجستگی گلو به سر باشد لذا اگر مقداری از برجستگی به لاشه باشد تمام چهار رگ جدا نشده همانطور که اهل خبره این مطلب را بیان کرده اند. (سیستانی، خویی، وحید، تبریزی)

✓ بریدن رگ‌ها باید از پایین برآمدگی گلو باشد. (نوری)

✓ اگر حلقوم و دو رگ بزرگ گردن بریده شود کافی است، لذا اگر جوزه بالا باشد و سه رگ دیگر بریده شود گوشت آن حلال است ولی احتیاط مستحب آن است که چهار رگ بزرگ یعنی دو رگ بزرگ گردن به اضافه حلقوم و مری از پایین برآمدگی گلو بریده شود. (مکارم)

(رعایت تتابع (پشت سرهم بودن) در بریدن رگها)

سوال: آیا در ذبح باید تتابع و پشت سرهم بودن بریدن رگ ها رعایت شود؟

در بحث تتابع دو نکته مطرح است:

الف: اگر بعضی از این چهار مَجْری را ببرند و صبر کنند تا حیوان بمیرد بعد بقیه را ببرند.

✓ در این فرض حیوان **حرام است.** (حضرت امام، امام خامنه ای، سیستانی، بهجت، فاضل، شبیری، مکارم، صافی، گلپایگانی، وحید)

ب: اگر چهار رگ را پیش از جان دادن حیوان ببرند ولی بریدن آنها به طور معمول پشت سر هم نباشد و بطوری نباشد که عمل واحد حساب شود.

✓ در این فرض بنابر **احتیاط واجب حیوان حرام است.** (حضرت امام، امام خامنه ای، فاضل، مکارم، وحید، صافی، گلپایگانی، نوری)

✓ در این فرض **حیوان حلال است.** (سیستانی، شبیری، تبریزی، خویی)

(وحدت یا تعدد ذبح کننده – نحوه ذبح افراد متعدد)

سوال: آیا ذبح حیوان باید توسط یک نفر صورت پذیرد؟

✓ یکی بودن ذبح کننده لازم نیست. (امام خامنه ای)

✓ در ذبح شرعی حیوان یکی بودن ذبح کننده شرط نمی باشد لذا انجام ذبح توسط دو نفر و به طور مشترک جایز است به این صورت که هردوی آنها چاقو را در دست بگیرند و باهم حیوان را ذبح کنند یا که یکی از آنها برخی از رگها را ببرد و دیگر رگ های دیگر را و [در ذبح اشتراکی] باید تسمیه توسط هردو فرد انجام شود و تسمیه یکی از دیگری کفایت نمی کند. (سیستانی، وحید، تبریزی، خوئی)

✓ [در ذابح شرط نیست که یک نفر باشد و در صورت تعدد] اگر هر دو بسم الله بگویند، ذبیحه حلال است (مکارم: و اگر هر کدام نیمی از آن را بگویند، و یا یکی بگوید و دیگری نگوید حلال نیست. (مکارم، بهجت)

✓ خیر، لازم نیست البته در فرض تعدد ذابح، باید هر دو بسم الله بگویند. (شبیری)

✓ در ذابح شرط نیست که یک نفر باشد و اگر با یک کارد که دو دسته دارد دو نفر در آن واحد حیوان را ذبح کنند حلال است و تسمیه یکی از آنها کافی است و اگر نصف تسمیه را یک نفر و نصف دیگر را شخص دیگر بگوید در صورتی که تسمیه صدق کند کافی است. (نوری)

نتیجه:

- **بریدن به صورت پشت سر هم باشد.** یعنی نمی‌توان تعدادی از رگها را پس از گذشت زمان برید، بلکه باید طوری بریده شوند که بصورت معمول بتوان گفت همه رگها را پشت سر هم بریده اند.
- لازم نیست که همه رگها با یک بار کشیدن چاقو بریده شوند بلکه با برشهای متعدد هم می‌توان سربرید.

(قصد سربریدن در وقت بریده شدن گلوی حیوان)

سوال: آیا قصد ذبح در هنگام بریده شدن رگ های حیوان شرط است؟

✓ باید بریده شدن گلو به قصد ذبح باشد.

پس اگر چاقو از دست کسی بیفتد و گلوی حیوان را ناخواسته ببرد (تبریزی: اگرچه در این حال تسمیه را هم بگوید)، یا ذابح خواب یا مست یا بیهوش یا کودک یا دیوانه غیر ممیز باشد، یا برای مقصود دیگری چاقو را بر گلوی حیوان بکشد و اتفاقاً بریده شود، حلال نمی شود. (سیستانی، تبریزی، خوئی، وحید، بهجت)

(ذبح اشتباهی حیوان از بالای برجستگی گلو و تصحیح آن)

این مساله چند فرض دارد:

۱. حیوان پس از ذبح غلط هنوز زنده باشد [و سر حیوان نیز جدا نشده است].

۲. حیوان پس از ذبح غلط هنوز زنده باشد ولی [سر حیوان کاملاً جدا شده است].

۳. حیوان پس از ذبح غلط، بمیرد.

(ذبح اشتباهی حیوان از بالای برجستگی گلو و تصحیح آن)

فرض اول: حیوان پس از ذبح غلط هنوز زنده باشد

[و سر حیوان نیز جدا نشده است]

✓ **اگر جانش باقی باشد ذبح شرعی قابل تدارک است** به

اینکه سریعاً از زیر حلقوم آن را ذبح کند و همه رگها را ببرد تا حلال شود (امام: و کافی است در کشف بقاء حیات حیوان اینکه بعد از ذبح و قطع رگها حرکت و لو مختصری داشته باشد). (حضرت امام، امام خامنه ای،

صافی، شبیری، سیستانی، وحید، بهجت، خوئی، مکارم، فاضل، گلپایگانی، صافی)

✓ چنانچه بعد از بریدن مرتبه دوم - که چهار رگ را بریده - به مقدار متعارف

مثل آن حیوان خون خارج شود و حیاتش احراز شده باشد به اینکه بعد از قطع حلقوم حرکتی داشته باشد، آن حیوان مذکبی است. (تبریزی)

✓ اگر سر گوسفند از بدن جدا نشود و بلافاصله چهار رگ را از زیر برآمدگی

گردن قطع کنند، گوسفند تماماً (سر و بدن) حلال می شود. (نوری)

(ذبح اشتباهی حیوان از بالای برجستگی گلو و تصحیح آن)

فرض دوم: حیوان پس از ذبح غلط هنوز زنده باشد

[و سر حیوان نیز جدا شده است]

✓ اگر تا حیوان زنده است رگ های چهارگانه بریده شود،
[لاشه آن] حلال می شود ولی سر حیوان که قبل از ذبح

شرعی جدا شده حرام است. (امام ره، امام خامنه ای، شبیری، فاضل)

✓ در فرضی که سر حیوان از بدن جدا شده باشد بنابر
احتیاط واجب [با ذبح مجدد] حلال نمی شود. (گلپایگانی: و

لازم است که از آن اجتناب کنند). (سیستانی، گلپایگانی)

✓ اگر سر حیوان از بدن به ذبح غلط کاملاً جدا شده تمام
حیوان حرام و نجس است. (وحید)

(ذبح اشتباهی حیوان از بالای برجستگی گلو و تصحیح آن)

فرض سوم:

[حیوان پس از ذبح غلط بمیرد]

سوال: اگر ذبح کننده اشتبهاً از بالای برجستگی ذبح کند و بعد از مردن حیوان متوجه شود آیا راهی برای حلال کردن حیوان وجود دارد؟

در این حالت به اجماع فقها حیوان حرام می شود.

و در ذیل نظر فقهایی که تصریح به مسئله کرده اند آمده است:

- ✓ اگر ذابح اشتباه کند و از بالای برجستگی گلو ذبح نماید و رگهای چهارگانه را قطع ننماید چنانچه جانش باقی نباشد حرام است. (حضرت امام، امام خامنه ای، صافی، گلپایگانی (فاضل: و در این جهت فرقی بین عمد و اشتباه نیست).
- ✓ اگر سهواً و اشتبهاً از غیر محل ذبح سر بریده شود ذبیحه حرام میشود. (نوری)

(کندن سر گنجشک با دست بجای ذبح آن)

سوال: کندن سر گنجشک با دست چه حکمی دارد؟ آیا با این کار گنجشک حلال می‌شود؟

**با توجه به رعایت نشدن شروط ذبح. حلال نشدن
پرنده به این شکل مورد اجماع فقها است.**

و ما تصریح چند تن از فقها را در اینجا می‌آوریم:

- ✓ پرنده‌گان حلال گوشت تنها با سربردن یا با شکار با شرائط لازم تذکیه و خوردن گوشتشان حلال می‌شود لذا اگر سر آن را بکنند، ذبح محقق نمی‌شود، و خوردن گوشت آن حرام است. (امام خامنه‌ای، صافی، مکارم)
- ✓ اگر قبل از بریدن چهار رگ باشد ذبح شرعی نشده است بنابر این گوشتش نجس و حرام می‌باشد. ولی اگر بعد از بریدن چهار رگ و قبل از جان دادن آن، سر را قطع کند مرتکب عمل مکروه شده است ولی گوشت حیوان پاک و حلال است. (شبیری)

(جداکردن سر حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش)

سوال: جداکردن سر حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش از نظر تکلیفی و وضعی چه حکمی دارد؟

- ✓ این کار حرام است ولی با این کار حیوان حرام نمی‌شود و حلال است. (امام: این در صورت عمد است. و اما اگر با غفلت یا سبقت گرفتن کارد باشد بدون اشکال حرمت و کراهتی نه در خوردن و نه در جدا نمودن آن نمی‌باشد). (امام ره، نوری)
- ✓ این کار موجب حرمت گوشت حیوان نمی‌شود. (امام خامنه ای)
- ✓ بنابر احتیاط واجب نباید سر حیوان را پیش از بیرون آمدن روح از بدنش جدا کنند - هر چند این کار موجب حرام شدن حیوان نمی‌شود و در این حکم بین پرندگان و غیر آنها تفاوتی نیست ولی اگر از روی غفلت، یا بجهت تیزی چاقو سر جدا شود، اشکال ندارد. (سیستانی)
- ✓ احتیاط مستحب آن است که پیش از بیرون آمدن روح سر حیوان را از بدنش جدا نکنند. (مکارم)

(جداکردن سر حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش)

سوال: جداکردن سر حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش از نظر تکلیفی و وضعی چه حکمی دارد؟

✓ بنابر احتیاط واجب نباید سر حیوان را پیش از بیرون آمدن روح از بدنش جدا کنند - هر چند این کار موجب حرام شدن حیوان نمی‌شود (صافی: ولی اگر از روی غفلت، یا بجهت تیزی چاقو سر جدا شود، اشکال ندارد). (صافی، گلپایگانی)

✓ بنابر احتیاط واجب نباید سر حیوان را پیش از بیرون آمدن روح از بدنش جدا کنند ولی اگر از روی غفلت، یا بجهت تیزی چاقو سر جدا شود، اشکالی ندارد؛ و بنابر احتیاط واجب حرام است که در غیر حال اضطرار در موقع ذبح پرنده عمداً سرش جدا شود ولی با این کار پرنده حرام نمی‌شود و خوردن گوشت آن حلال است. (تبریزی، وحید، خوئی)

✓ قطع سر حیوان بطور کامل قبل از خروج روح مکروه است. (بهجت، شبیری، فاضل)

✓ بنابر احتیاط واجب نباید سر حیوان را پیش از بیرون آمدن روح از بدنش جدا کنند و یا نخاع آن را قطع کنند و اگر این کار را بکنند **بنابر احتیاط واجب باید از خوردن آن اجتناب کنند** ولی اگر از روی غفلت، یا بجهت تیزی چاقو سر جدا شود، اشکال ندارد. (اراکي)

(قطع کردن نخاع حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش)

(نخاع همان مغز حرام است که مانند ریسمانی سفید رنگ در میان مهره‌های کمر از گردن تا دم حیوان ادامه دارد)

سوال: قطع کردن نخاع حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش چه حکمی دارد؟

- ✓ احتیاط واجب آن است که بریدن «نخاع» ذبیحه را ترک نماید، به این معنی که کارد را به نخاع آن نرساند. (امام ره، تبریزی، وحید، خوئی، اراکی)
- ✓ بنابر احتیاط واجب شکستن گردن حیوان و قطع نخاعش پیش از بیرون آمدن روح از بدنش جایز نیست. (سیستانی)
- ✓ احتیاط مستحب آن است که نخاع را قبل از جان دادن نبرند. (مکارم)
- ✓ احتیاط واجب آن است که پیش از بیرون آمدن روح، نخاع را نبرند اگر چه گوشت ذبیحه بواسطه آن حرام نمی‌شود. (فاضل)
- ✓ احتیاط واجب آن است که پیش از بیرون آمدن روح مغز حرام را که در تیره پشت است نبرند. (نوری)
- ✓ مکروه است که پیش از آن که روح از بدن حیوان بیرون رود عمداً نخاع را ببرند. (شبیری، صافی)

(ذبح از ابتدا یا انتهای گردن حیوان)

سوال: آیا در ذبح قطع کردن رگ ها باید از ابتدا و بالای گردن حیوان باشد؟

فقه‌ای عظام در بحث ذبح بریده شدن رگ ها را به نحوی که ذکر کردیم لازم می دانند **ولی هیچ یک از فقها اینکه این رگ ها از ابتدا یا انتهای گردن باشند را اشکالی نگرفته اند.** ما در اینجا تصریح برخی از فقها را بیان می کنیم.

✓ لازم نیست که ذبح حیوان در قسمت بالای گردن آن انجام شود بلکه ذبح حیوان از قسمت وسط گردن و یا از پایین گردن جایز است [در صورتی که چهار رگ آن بریده شود].
(سیستانی، وحید، تبریزی، خوئی)

نکته (دقت شود):

۱- ذابح باید چهار رگ (هوا، غذا و دو رگ خونی) رابه گونه ای
ببرد که:

الف) کاملاً قطع شود (زخمی یا پاره کردن آنها کافی نیست).

ب) بریدن رگها باید از زیر برآمدگی گلو (جوزه) باشد به گونه ای که برآمدگی در سر بیفتد.

ذبح شرعی حلال

توجه:

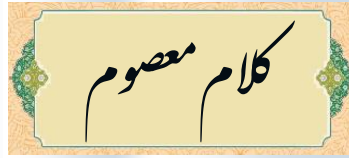
- اگر شک کنیم که همه رگها به صورت صحیح بریده شده اند یا نه و حیوان هم در همان حال بمیرد محکوم به مردار بودن و حرمت است.
- اگر رگها کامل بریده (قطع) نشوند یا برآمدگی در بدن بیفتد و حیوان با همین حالت بمیرد، مردار و حرام می شود و فرقی نمی کند که به صورت عمدی و به خاطر سهل انگاری باشد و یا از روی فراموشی، حواس پرتی یا ندانستن مسأله باشد، در هر صورت حیوان مردار و حرام است.
- جوزه را نباید از بیخ برید بلکه حتما باید مقداری از نای و مری به جوزه متصل باشد تا شخص ببیند و مطمئن شود رگها درست بریده شده اند.

تذکیه شتر:

سوال: تذکیه شتر به چه نحو می باشد؟

**در بین چهارپایان
شتر تنها با نحر کردن
تذکیه می شود.**

(مراجع عظام تقلید)

قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

كُلُّ مَنْحُورٍ مَذْبُوحٍ حَرَامٌ وَ
كُلُّ مَذْبُوحٍ مَنْحُورٍ حَرَامٌ.

من لا يحضره الفقيه، ج ٣، ص: ٣٢٩

دستور کشتن شتر (نحر)

سوال: نحر شتر از نظر شرعی باید به چه صورتی انجام شود؟

✓ اگر بخواهند شتر را بکشند که بعد از جان دادن پاک و حلال باشد، باید با شرایطی که برای سر بریدن حیوانات گفته شد، کارد یا چیز برنده دیگری مانند آن را در گودی بین گردن و سینه‌اش فرو کنند، به این عمل نحر می‌گویند.

(مراجع عظام تقلید)

(شرایط نحر شتر)

سوال: در نحر کردن شتر چه شرایطی باید رعایت شود؟

✓ هر چیزی که در تذکیه به ذبح شرط است در نحر هم شرط می باشد؛ پس آنچه که در ذابح و وسیله ذبح شرط است در نحرکننده و وسیله نحر هم شرط می باشد. (مراجع عظام تقلید)

نکته:

✓ بریدن رگ های چهارگانه که از شرایط ذبح سایر حیوانات غیر از شتر بود در مورد شتر لازم نیست.

تفاوت کشتن شتر (نحر):

همه شرایطی که تاکنون ذکر شد بین شتر و حیواناتی نظیر گاو و گوسفند مشترک است بجز قطع رگها (شرط پنجم)، یعنی برای حلال بودن وميته نشدن شتر بایستی چهار شرط اول (ذابح مسلمان - آهني بودن وسيله نحر - روبه قبله بودن - (گفتن بسم الله) به گونه ای که گفته شد اجرا شوند.

تنها تفاوت این است که در شتر به جای بریدن گلو و قطع رگها، باید عمل (نحر) صورت گیرد.

روش صحیح نحر

دقت شود:

اگر شتر را به جای نحر ذبح کنند

یعنی محل نحر را ببرند و در همان حال بمیرد،

شتر میته و حرام است.

اما تا حیوان زنده است می‌توان آن را

نحر کرد تا حلال شود. (تمام مراجع)

شرط ششم -

خروج خون متعارف یا حرکت مختصر (حرکت دم یا پلک زدن و...)

(خروج خون متعارف – حرکت حیوان بعد از ذبح)
این مساله در دو حالت متصور است:

الف:

یقین به زنده بودن حیوان در وقت ذبح
باشد

ب:

شک نسبت به زنده بودن حیوان در وقت
ذبح باشد

(خروج خون متعارف - حرکت حیوان بعد از ذبح)

الف: یقین به زنده بودن حیوان در وقت ذبح باشد.

سوال: آیا در صورتی که یقین به زنده بودن حیوان در وقت ذبح باشد برای حلیت حیوان نیازی به خروج خون متعارف و یا حرکت حیوان بعد از ذبح می باشد؟

✓ در این فرض مسلماً **وجود یکی از دو نشانه کافی است.**
(امام، صافی، نوری، گلپایگانی)

✓ در این فرض **هیچ یک از دو شرط لازم نیست.** (۱- خروج خون متعارف، ۲- حرکت حیوان پس از ذبح) (امام خامنه ای، مکارم، شبیری، فاضل)

✓ در این فرض **تنها خروج خون متعارف لازم است** و اگر خون متعارف خارج نشود حیوان حلال نمی شود. (سیستانی، وحید، تبریزی، خوئی)

(خروج خون متعارف - حرکت حیوان بعد از ذبح)

ب: شك نسبت به زنده بودن حیوان در وقت ذبح

سوال: آیا در صورتی که نسبت به زنده بودن حیوان در وقت ذبح شك داشته باشیم، برای حلیت حیوان نیازی به خروج خون متعارف و یا حرکت حیوان بعد از ذبح می باشد؟

✓ در این فرض وجود یکی از دو نشانه (خروج خون متعارف - حرکت حیوان) **کفایت می کند.**

(حضرت امام، امام خامنه ای، صافی، گلپایگانی، نوری، فاضل)

✓ در این فرض وجود هر دو نشانه **لازم است.**

(سیستانی، مکارم، وحید، تبریزی، خوئی)

(زنده بودن حیوان در موقع ذبح)

سوال: آیا لازم است در وقت ذبح حیوان زنده باشد؟

لزوم زنده بودن حیوان در وقت مورد اجماع فقهای عظام است.

✓ در وقت ذبح حیوان باید زنده باشد.

(حضرت امام ره، سیستانی، مکارم، صافی، وحید، گلپایگانی، تبریزی، خوئی)

(استقرار حیات حیوان در حال ذبح)

تعریف استقرار حیات حیوان:

➤ به این معناست که حیوان در هنگام ذبح مشرف بر مرگ نباشد به طوری که مثل آن نتواند، **یک روز یا نصف روز** زنده بماند.

(استقرار حیات حیوان در حال ذبح)

سوال: استقرار حیات حیوان در حال ذبح به چه معناست و آیا این امر در ذبح حیوان شرط است؟

✓ استقرار حیات حیوان در حلال بودن ذبیحه **شرط نیست** بلکه معتبر آن است که در وقت ذبح **حیوان باید زنده باشد**.
ولو اینکه در شرف مردن باشد.

(حضرت امام ره، سیستانی، مکارم، صافی، وحید، نوری، فاضل، گلپایگانی، تبریزی، خوئی)

(شک در تذکيه)

سوال: آیا لاشه حیوان حلال گوشت که تذکيه شرعی آن محرز نشده است و مشکوک می باشد. آیا خوردن آن حلال است یا حرام؟

- ✓ تا تذکيه آن ثابت نشده است، **محکوم به حرمت است**. (امام خامنه ای)
- ✓ اگر تذکيه آن محرز نشود، محکوم به حرمت و نجاست است. (نوری)
- ✓ در دو حالت خوردن آن حلال است: ۱- علم یا اطمینان به ذبح شرعی داشته باشد. ۲- نشانه ای بر ذبح شرعی باشد همانند اینکه از فروشنده مسلمان بخرد و احتمال دهد که او ذبح شرعی آن را احراز نموده اما اگر چنین احتمالی ندهد جایز نیست. (سیستانی)

نتیجه: در موارد شک در ذبح شرعی:

جواب: اگر نسبت به ذبح شرعی یقین پیدا نشود، دام ذبح شده محکوم به میتة است.

شک در تذکيه = اصل عدم تذکيه

تذکیرہ شرعی
جنین
حیوان حلال گوشت
(تبعیت)

نکته:

قاعده فقهی تبعیت (کیفیت تذکيه شرعی جنین):
کیفیت ذبح شرعی و تذکيه جنین حیوان حلال گوشت (تبعیت)
چگونه می باشد؟

تعریف تبعیت:

✓ **تبعیت (تذکيه شرعی جنین):** یکی از اقسام تذکيه شرعی، تذکيه حیوانی به تبعیت از تذکيه حیوان دیگر است، به این صورت که اگر حیوانی مثلاً ذبح شود و پس از ذبح جنینی از شکم آن خارج شود با شرایطی آن جنین به واسطه ذبح مادرش حلال می شود.

جنین از شکم مادرش مرده
خارج شود

صورت‌های
مختلف جنین

جنین از شکم مادرش زنده
خارج شود

(تذکيه شرعی جنين)

صورت اول:

جنين از شکم مادرش **مرده** خارج شود

اين مساله در دو حالت متصور است:

الف: اگر حیوانی تذکيه شود و بعد از آن جنين مرده از شکمش بیرون بیاید یا مرده بیرون آورده شود؟

ب: اگر مادرش زنده باشد یا بدون تذکيه مرده باشد و جنين مرده از شکمش خارج شود؟

(تذکيه شرعی جنين)

صورت اول: جنين از شکم مادرش مرده خارج شود

حالت الف: اگر حیوانی تذکيه شود و بعد از آن جنين مرده از شکمش بیرون بیاید یا مرده بیرون آورده شود؟

✓ با وجود چند شرط **خوردنش حلال است و تذکيه اش به تذکيه مادرش می باشد:**

اول: تامّ الخلقه باشد و پشم و مو درآورده باشد چه روح در آن دمیده شده باشد و چه ندمیده باشد.

دوم: بیشتر از مقدار متعارف در شکافتن شکم مادرش نماند، و خارج ساختن آن بعد از ذبح تأخیر نیندازند، پس اگر سستی شود و به این دلیل جنين بمیرد بنابر احتیاط واجب حرام است.

(حضرت امام ره)

(تذکيه شرعى جنين)

صورت اول: جنين از شکم مادرش مرده خارج شود

حالت الف: اگر حیوانی تذکيه شود و بعد از آن جنين

مرده از شکمش بیرون بیاید یا مرده بیرون آورده شود؟
✓ با وجود چند شرط خوردنش حلال است و تذکيه‌اش به تذکيه مادرش می‌باشد:

اول: تامّ الخلقه باشد و پشم و مو درآورده باشد (سیستانی، گلپایگانی، صافی: چه روح در آن دمیده شده باشد و چه ندیده باشد).

دوم: بیشتر از مقدار متعارف در شکافتن شکم مادرش، و خارج ساختن آن بعد از ذبح تأخیر نیندازند، پس اگر سستی شود و به این دلیل جنين بمیرد حرام است.

سوم: مرگ جنين قبل از مرگ مادرش نباشد.

(سیستانی، وحید، تبریزی، خوئی، گلپایگانی، صافی)

(تذکيه شرعی جنين)

صورت اول: جنين از شکم مادرش مرده خارج شود

حالت الف: اگر حیوانی تذکيه شود و بعد از آن جنين مرده از شکمش بیرون بیاید یا مرده بیرون آورده شود؟

✓ اگر خَلْقَتش کامل باشد و مو یا پشم بر بدنش روییده باشد، در این صورت با ذبح مادرش آن هم حلال و پاک است. (مکارم، بهجت)

✓ اگر خَلْقَتش کامل باشد و مرگ جنين قبل از مرگ مادرش نباشد با ذبح مادرش آن هم حلال و پاک است. (فاضل، شبیری)

(تذکيه شرعی جنين)

صورت اول: جنين از شکم مادرش **مردۀ** خارج شود

حالت ب: اگر مادرش زنده باشد يا بدون تذکيه **مردۀ** باشد و جنين مردۀ از شکمش خارج شود؟

✓ اگر مادرش زنده باشد يا بدون تذکيه مردۀ باشد و جنين مردۀ از شکمش خارج شود جنين حلال نمی شود. (حضرت امام، سيستانی، وحيد، تبریزی، خوئی، صافی، مکارم، گلپایگانی، اراکی)

✓ اگر از شکم حيوان زنده بچه مردۀ ای بیرون آورد خوردن گوشت آن حرام است. (زنجانى، فاضل، نوری، بهجت)

(تذکيه شرعی جنين)

صورت دوم:

سوال: اگر جنين از شکم مادرش زنده خارج شود؟

✓ در اين صورت فقط با تذکيه شدن (ذبح يا نحر و...) حلال می شود.

(حضرت امام، سيستاني، وحيد، تبريزي، خوئي، صافي، مكارم، گلپايگانی، فاضل)

(تذکيه جنين حيوان حرام گوشت)

نکته:

✓ در حکم تذکيه جنين با تذکيه مادرش بين **حيوانات حلال گوشت و حرام گوشت** فرقى نيست البته در صورتى كه آن حيوان قابليت تذکيه را داشته باشد [البته جنين حيوان حرام گوشت در اين صورت فقط پاک مى شود ولى خوردنش حرام است].
(وحيد، سيستانى، تبريزى، خوئى، صافى)

«ذبح اضطراری و شرایط خاص»

(عَقْر)

(ذبح اضطراری - عَقَر)

سوال: اگر ذبح شرعی به حالت عادی ممکن نبود وظیفه چیست؟

✓ اگر حیوانی سرکش شود و نتوانند آن را به دستوری که در شرع معین شده است بکشند یا مثلاً در چاه بیفتد و احتمال بدهند که در آن جا بمیرد و کشتن آن به دستور شرع ممکن نباشد:

۱- چنانچه با چیزی مثل شمشیر که به واسطه تیزی آن بدن زخم می شود، به بدن حیوان زخم بزنند و در اثر زخم جان بدهد، حلال می شود و رو به قبله بودن آن لازم نیست.

۲- البته باید شرطهای دیگری را که برای سر بریدن حیوانات گفته شد، رعایت شود.

(مراجع)

(ذبح اضطراری - عَقَر)

شرایط حیوان در ذبح اضطراری (عقر):

- حیوان اهلی، فراری شود.
- حیوان اهلی، چموش و سرکش شود.
- حیوان اهلی، در چاه بیفتد یا در جائی گیر کند، به گونه ای که:

اولاً: بیرون آوردنش ممکن نباشد،

ثانیاً: ترس از مردنش باشد،

ثالثاً: نتوان در همان حال آن را ذبح شرعی عادی نمود.
(مشهور)

دقت شود:

**اگر با عقب انداختن ذبح، حیوان از حالت غیر عادی
(سرکشی، فرار و...) خارج شود؛**

نمی‌توان آن را ذبح اضطراری (عقر)

نمود.

**بلکه باید صبر کرد تا حیوان به حالت
عادی باز گردد.**

(ذبح اضطراری - عقر)

مسائل مربوط به ذبح اضطراری (عقر):

۱- چگونگی کشتن اضطراری (عقر):

✓ اگر کشتن حیوانی به صورت اضطراری جایز باشد، می توان آنرا به وسیله چاقو، شمشیر و مانند آن مجروح نمود و کشت.

۲- محل مجروح کردن:

✓ درحالت اضطرار اگر امکان نحر شتر یا بریدن گلو و قطع چهار رگ در غیر شتر، وجود نداشت، این موارد ساقط شده و می توان با مجروح و زخمی کردن هرنقطه از بدن حیوان، آن را کشت که در این صورت حلال است.

مسائل مربوط به ذبح اضطراری (عقر):

۳- شرط قبله:

✓ اگر ممکن است باید حیوان را رو به قبله نمود و الاً رو به قبله کردن حیوان لازم نیست.

۴- گفتن «بسم الله»:

✓ گفتن «بسم الله» در موقع اقدام به مجروح کردن حیوان واجب است.

۵- عامل کشتن (عاقِر):

✓ آن کسی که به مجروح کردن و کشتن حیوان اقدام می کند باید مانند ذابح یا نحرکننده مسلمان باشد. (شرایط اسلام)

مسائل مربوط به ذبح اضطراری (عقر):

۶- وسیله کشتن (آلت عقر):

✓ اگر حالت اضطرار پیش آید و وسیله ای آهنی در دسترس نباشد یا صرف وقت برای تهیه آن باعث شود که دام بمیرد و حرام شود، در این صورت جایز است با هر وسیله‌ای که برنده یا تیز باشد اقدام به کشتن نمود.

دقت شود:

● در صورت در دسترس نبودن آهن اگر استیل موجود است از آن استفاده شود و اگر نیست از هر فلز یا شیء دیگر مانند شیشه می‌توان استفاده نمود.

دقت شود:

- در هر صورت وسیله کشتن (فلز یا غیر فلز) باید حتما برنده یا تیز باشد به گونه ای که به خاطر تیزی یا برندگی بدن حیوان را شکافته و پاره کند.
- کشتن چنین حیوانی به وسیله اسلحه اشکال ندارد به شرط آنکه گلوله تیز باشد و بدن حیوان را شکافته و در آن فرو رود اما اگر گلوله تیز نباشد بلکه با فشار در بدن حیوان فرو رود و حیوان را بکشد یا به خاطر حرارتش بدن حیوان را بسوزاند و در اثر سوزاندن، حیوان بمیرد این حیوان حرام است (سایر شرایط باید رعایت شود).
- چنین حیوانی را نمی توان به وسیله دام، طناب، چوب، سنگ و مانند این ها کشت و در این صورت میته و حرام است.

«برخی از آداب ذبح»

(مستحبات و مکروهات و...)

(ذبح حیوان آبستن)

سوال: آیا دانسته حیوان حلال گوشت آبستن را
ذبح کردن جایز است یا نه؟

- ✓ اشکالی ندارد. (امام خامنه ای، وحید)
- ✓ خلاف انصاف است. (گلپایگانی)
- ✓ مانعی ندارد ولی کراهت دارد. (نوری)

(مستحبات ذبح)

سوال: چه اموری در ذبح و نحر حیوانات مستحب است؟

۱- موقع **سربردن گوسفند**، دو دست و یک پای آن را ببندند و پای دیگرش را رها کنند (امام، صافی: و پشم و مویش را با دست بگیرند تا سرد شود)

- و موقع **سربردن گاو**، چهار دست و پایش را ببندند و دم آن را رها کند

- و موقع **کشتن شتر** اگر نشسته باشد دو دست آن را از پائین تا زانو، یا زیر بغل به یکدیگر ببندند و پاهایش را باز بگذارند (سیستانی، تبریزی: و اگر ایستاده باشد پای چپش را ببندند).

- و مستحب است **مرغ** را بعد از سربردن رها کند تا پر و بال بزند.
(حضرت امام، سیستانی، مکارم، وحید، نوری، فاضل، صافی، شبیری، تبریزی، خوئی، گلپایگانی،

(مستحبات ذبح)

۲- پیش از کشتن حیوان، آب جلوی آن بگذارند. (حضرت امام، سیستانی، مکارم، وحید، نوری، فاضل، صافی، شبیری، گلپایگانی، تبریزی، خویی، اراکی)

۳- کاری کنند که حیوان کمتر اذیت شود، مثلاً کارد را خوب تیز کنند و با عجله سر حیوان را ببرند. (حضرت امام، سیستانی، مکارم، وحید، نوری، فاضل، صافی، شبیری، تبریزی، خوئی، گلپایگانی، اراکی)

۴- ذابح و ناحر (کسی که شتر را نحر می کند) رو به قبله باشند. (حضرت امام، وحید، مکارم، فاضل، صافی، شبیری، گلپایگانی، اراکی)

احتیاط مستحب آن است که کسی که حیوان را سر می برد رو به قبله باشد. (سیستانی، وحید، تبریزی، خوئی)

۵- چاقو [و وسیله ذبح کردن] را به حیوان نشان ندهند. (حضرت امام، صافی، تبریزی، خوئی، وحید، سیستانی)

۶- حیوان را [بعد از ذبح] به مکان دیگری انتقال ندهند بلکه در همانجا رها کنند تا بمیرد. (تبریزی، خوئی، وحید)

۷- حیوان با رفق و مدارا برای ذبح کردن برده شود. (حضرت امام، سیستانی، وحید، صافی، تبریزی، خوئی، اراکی)

(مکروهات ذبح)

- ۱- پیش از بیرون آمدن روح، پوست حیوان را بکنند. (سیستانی، بهجت، صافی، شبیری)
- احتیاط واجب آن است که پیش از بیرون آمدن روح پوست حیوان را نکنند. (حضرت امام، نوری، گلپایگانی، فاضل، صافی، وحید)
- ۲- در جایی حیوان را بکشند که حیوان دیگری آن را ببیند. (حضرت امام، سیستانی، مکارم، نوری، فاضل، وحید، صافی، شبیری، گلپایگانی، اراکی)
- ۳- در شب ذبح کنند یا پیش از ظهر روز جمعه، ولی در صورت احتیاج و ضرورت کراهت ندارد. (حضرت امام، سیستانی، مکارم، وحید، نوری، فاضل، صافی، شبیری، تبریزی، خوئی، گلپایگانی، اراکی)
- ۴- خود انسان چهارپایی را که پرورش داده است بکشد. (حضرت امام، سیستانی، مکارم، وحید، نوری، اراکی، فاضل، صافی، شبیری، گلپایگانی)
- ۵- اینکه کارد را معکوس کند و داخل گردن نماید و حلقوم را به طرف بالا ببرد. (حضرت امام، مکارم، نوری، صافی، شبیری، اراکی)
- ۶- قطع کردن برخی از اعضای حیوان را پس از ذبح و قبل از سرد شدن بدن حیوان. (بهجت)
- ۷- (مکروه) است سر بریدن حیوانات و نحر کردن شتر را شغل خود قرار دهد. (حضرت امام، وحید، صافی، بهجت، اراکی، خویی، تبریزی، زنجانی، نوری، فاضل)

(اجزای حرام حیوانات حلال گوشت)

سوال: اجزای حرام حیوانات حلال گوشت (گاو، گوسفند، شتر و مرغ و...)

✓ پانزده چیز از حیوانات حلال گوشت، **حرام است:** ۱- خون. ۲- فضله. ۳- نری. ۴- فرج. ۵- بچه‌دان. ۶- غدد که آن را دشول می‌گویند. ۷- تخم که آن را دنبلان می‌گویند. ۸- چیزی که در مغز کله است و به شکل نخود می‌باشد. ۹- مغز حرام که در میان تیره پشت است. ۱۰- پی که در دو طرف تیره پشت است. ۱۱- زهره‌دان. ۱۲- سپرز (طحال). ۱۳- بول دان (مثانه). ۱۴- حدقه چشم. ۱۵- چیزی که در میان سم است و به آن ذات الاشاجع می‌گویند. (حضرت امام ره و مراجع عظام تقلید بنا به فتوا و احتیاط واجب در بعضی از موارد)

نکته: برخی از مراجع عظام چهارده مورد نام برده اند که فضله را جزء این موارد نشمرده اند.

(اجزای حرام حیوانات حلال گوشت)

نکته:

طبق فتوای همه مراجع عظام:

خوردن دنبان

هیچ حیوانی حلال نیست.

و حرام است.

مراجع: اعلامیه کور
اداره کل دامپزشکی خراسان رضوی
مقره پزشکی و بازرسی

بسمه تعالی

اجزاء حرام از حیوانات حلال گوشت

نخاع (مغز حرام میان
ستون مهره ها)
النخاع

Spinal Cord

رحم (بچه دان)
المشیمه

Uterus

خون
الدم

Blood

نخودی مغز
خرزه الدماغ

Hypophysis

مثانه (بول دان)
المثانه

Bladder

مدفوع
الفرث

Faeces

حدقه چشم (عدسی + مردمک)
الحدقه

Lens & Pupil

کیسه صفرا (زهره دان)
المراره

Gall Bladder

کوسفندی

آلت تناسلی نر
القضیب

Penis

رباطهای زرد دو طرف
ستون مهره گردن (زردپی)
العلباوان

Nuchal Ligaments

سیئرز (طحال)
الطحال

Spleen

آلت تناسلی ماده
الفرج

Vagina

کیسه پوستی میان دو
سم
ذات الاشاجع

Inter Digital Pouch

غدد لنفاوی (دشوک)
الغدد

Lymph Nodes

دنبلان
الانثیان

Testis

از حیث طهارت و نجاست

از حیث خوردن

نسبت به عبادات:

مثل لباس و بدن نمازگزار، احرام و...

اقسام خون ها

احکام مرتبط

خون

(خون هنگام ذبح)

سوال:

چه خونی از حیوانات حلال گوشت نجس است؟

✓ خون انسان و هر حیوانی که خون جهنده دارد، یعنی حیوانی که اگر رگ آن را ببرند خون از آن جستن می‌کند، نجس است؛ پس خون حیوانی که مانند ماهی و پشه خون جهنده ندارد، پاک می‌باشد. (مراجع عظام تقلید)

نتیجه:

- خون خارج شده هنگام ذبح: ← نجس است و باید تمامی قسمت های آلوده شده به آن تطهیر گردد.

(خون باقی مانده داخل بدن - متخلف ذبیحه)

✓ اگر حیوان حلال گوشت را به دستوری که در شرع معین شده بکشند و خون آن به مقدار معمول بیرون آید، **خونی که در بدنش می ماند. پاک است. مگر اینکه:**

❖ به علت نفس کشیدن خون برگردد.

❖ یا به واسطه این که سر حیوان در جای بلندی بوده خون به بدن حیوان برگردد،

آن خون نجس است. (تمام مراجع)

✓ (مکارم، گلپایگانی، صافی - و نیز احتیاط واجب اجتناب است.)

✓ و بنا بر احتیاط مستحب از خونی که در اجزاء محرمه از حیوان حلال گوشت مانده، اجتناب کنند. (زنجانی)

(خون باقی مانده داخل بدن ذبیحه حیواناتی که قبل از ذبح شوک می دهند)

- ✓ در صورتی که حیوان بعد از شوک، زنده باشد و ذبح شرعی بشود حلال است و خوردن و خرید و فروش آن جایز است ولی از خونهای داخل آن پرهیز کنید. (مکارم)
- ✓ در صورتی که موجب از بین رفتن حیات طبیعی نشود جایز است و خون باقی مانده، حکم خون ذبیحه را دارد. (نوری)

(خوردن خون داخل بدن ذبیحه)

نکته:

طبق فتوای مراجع عظام:

**خوردن خون بدن ذبیحه
حرام است**

اگر چه پاک باشد.

(برخی از انحرافات و خرافات – خون قربانی)

- مالیدن خون قربانی به خودرو و ساختمان و....
- رد شدن از روی خون قربانی.
- عبور از بین سر و بدن قربانی پس از ذبح (خط قرمز کشیدن).
- قربانی کردن جلوی مساجد که باعث نجاست مساجد می شود (و کاری حرام است).
- باقی گذاشتن خون قربانی در کف خیابان و جلوی منازل مسکونی که منجر به نجس کردن مسیر عبور مردم می شود.
- سوار کردن فرزند بر پشت گوسفند قربانی جهت عقیقه قبل از ذبح.
- و.....

(برخی از انحرافات و خرافات – خون قربانی)

تذکر:

لازم نیست خون قربانی حتماً در محل خاصی (مثلاً در منزل) ریخته شود، بلکه در هرجایی انجام شود، بنابر نیت فرد محقق خواهد شد. و با توجه به نجس بودن خون قربانی، ریختن آن در خیابان و جلوی پای افراد و یا هیئت‌ها، نه تنها ترجیحی ندارد، بلکه می‌تواند مصداق اذیت مردم هم باشد که به‌خاطر این نجاست، در هنگام رفت و آمد به‌خصوص زمان بارندگی، به زحمت می‌افتند. لذا اگر کسی تمایل به قربانی کردن دارد می‌تواند آن را در یک محیط مناسب غیر مسکونی انجام داده و به‌دست افراد مستحق برساند.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ اٰلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

پایان